

กระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐาน สำหรับชุมชนเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร

The Learning Process of Making Curriculum of Accounting Standard for Community in Don Muang District of Bangkok

ดาวพระศุภกร ทองกลิ่น (Dawprasug Thongglin)¹

ณัฐธะปราน คล้ายประสิทธิ์ (Nutthapran Klaiprasith)²

จินดา จอกแก้ว (Jinda Joakkaew)³

วัชรารณ พิมพพร (Watcharaporn Pimpaporn)⁴

Received: July 20, 2024

Revised: October 10, 2024

Accepted: October 31, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการในการสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานสำหรับชุมชน เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) โดยเน้นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักวิจัยชาวบ้าน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชนและสมาชิกชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก จำนวน 15 คน จาก 9 ชุมชน ร่วมกับนักวิจัย อาจารย์ และนักวิชาการจากกรมพัฒนาธุรกิจการค้า ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานและเหมาะสมกับชุมชน ควรเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการออกแบบโดยเน้นการมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ เรียนรู้ และทำความเข้าใจ ตลอดจนการวัดและประเมินผลที่สามารถสะท้อนความรู้ความเข้าใจของชุมชน โดยกระบวนการที่สำคัญคือ การอบรมความรู้ที่ใช้ภาษาที่ชุมชนคุ้นเคย การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ทบทวนและลงมือปฏิบัติจริง การนำความรู้มาทดลองกับกรณีศึกษาที่ชุมชนสามารถเข้าใจได้ง่าย การทดสอบความรู้ที่เกิดขึ้นกับชุมชนในพื้นที่อื่นเพื่อฝึกทักษะในการประยุกต์ใช้ความรู้การประชุมสรุปความรู้ ตลอดจนการทบทวนปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาและองค์ความรู้ จนสามารถออกแบบหลักสูตรที่เป็นของชุมชนแต่ยังคงอยู่บนหลักการตามมาตรฐานทางบัญชีอย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างการเรียนรู้, หลักสูตรบัญชีชุมชน, มาตรฐานทางบัญชี

Abstract

This study aims to investigate the learning process of making curriculum of accounting standard for community in Don Muang District, Bangkok. Community-Based Research (CBR) was the research methodology employed. The main focus was on the participatory actions by the community residents, academic researchers from educational institution and the technical officer from Department of Business Development. 15 people from 9 communities who were the primary target population comprised of the community researchers, members of the community, its leaders, and its committees.

¹ คณะบัญชี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

School of Accountancy, University of the Thai Chamber of Commerce

^{2,4} คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกริก

Faculty of Business Administration, Krirk University

According to the findings, the learning process of making curriculum of accounting standard for community in Don Muang District, Bangkok, should emphasize the process of sharing ideas, analyzing, learning, and understanding, as well as creating learning assessments and evaluations that take into account community recognition. However, the learning process should emphasize the value of using language that members of the community can understand, giving them the chance to review the lessons and gain practical experience with case-based learning, structuring the testing process with members of other communities to practice applying knowledge, setting up a summary meeting, and revising, adjusting, and correcting the body of knowledge and content. The end product was a community accounting program that was relevant and compliant with accounting standards.

Keywords: Learning Process, Curriculum of Accounting for Community, Accounting Standard

บทนำ

การพัฒนาความรู้ด้านบัญชีเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคน พัฒนาระบบ พัฒนางานในองค์กร ทุกองค์กร สำหรับหน่วยงานที่เป็นนิติบุคคลนั้น มีข้อกำหนดให้พนักงานบัญชีเข้ารับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความรู้โดยการเก็บชั่วโมงการอบรมเพื่อรักษาคุณสมบัติของผู้ทำบัญชีที่ต้องมีความรู้ที่มีการพัฒนาตามทัน การเปลี่ยนแปลงของมาตรฐานบัญชี มาตรฐานการรายงานทางการเงินและประเด็นอื่นๆ ในด้านบัญชีที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถจัดทำบัญชีได้อย่างถูกต้องครบถ้วนตามกรอบแนวคิดของการรายงานทางการเงิน ในขณะที่ชุมชนซึ่งมีการบริหารจัดการโดยมีงบประมาณสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน หรือมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ ก็มีการจัดทำบัญชีเพื่อรายงานผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการเช่นกัน โดยจะมีหน่วยงานที่จัดอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้ให้กับผู้นำ กรรมการและสมาชิกชุมชนที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลบัญชีและงบประมาณอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกันกับชุมชนในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนที่ต่อสู้ด้านที่อยู่อาศัยจนสามารถยกระดับจากชุมชนที่สร้างบ้านลูก้าไปในแม่น้ำขึ้นมาบนฝั่ง มีความสวยงาม มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และต้องการพัฒนาตนเองเพื่อความเข้มแข็งในหลากหลายด้านรวมถึงด้านการบริหารจัดการโดยมีการจัดทำบัญชีเพื่อบริหารจัดการงบประมาณสนับสนุนจากทุกหน่วยงานได้อย่างถูกต้อง โปร่งใส ได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกชุมชนและคนภายนอก

แต่อย่างไรก็ตามปัญหาในด้านการจัดทำบัญชีของชุมชนยังคงมีอยู่ และเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข โดยมีงานวิจัยสนับสนุนประเด็นปัญหาหลัก ๆ ในการจัดทำบัญชีของชุมชน คือ ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจด้านการจัดทำบัญชี ด้านเอกสารและวิธีการทางบัญชี และด้านเครื่องมือที่ใช้ในการปฏิบัติงาน โดยหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชน ควรให้การสนับสนุนที่ต่อเนื่องหรือตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่มีโอกาสในการอบรมพัฒนาความรู้ที่จะสามารถนำมาใช้ได้จริง ไม่มีการจัดทำเอกสารประกอบการจัดทำบัญชีที่น่าเชื่อถือ จึงนำมาซึ่งความไม่โปร่งใสและทำให้สมาชิกในชุมชนขาดความเชื่อมั่น (ชลกนก โฆษิตถิน, ชนิตาภา ดิสฺซอนันต์ และวรเทพ ตรีวิจิตร, 2560) นอกจากนี้งานวิจัยของวิจิต เอียงอ่อน และคณะ (2565) ยังพบว่า สภาพปัจจุบันในการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชนในเขตอำเภอแหลมงอบ เป็นเพียงการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ไม่มีการจัดทำงบฐานะการเงินและงบกำไรขาดทุน และเป็นการจัดทำบัญชีแบบง่าย ๆ มีการจัดอบรมการทำบัญชีเป็นครั้งคราว โดยสภาพปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจในการจัดทำบัญชีของผู้ทำ

บัญชี ด้านวิธีการจัดการเอกสารทางบัญชี ด้านเครื่องมือและสารสนเทศที่ใช้ในการปฏิบัติงานด้านบัญชี และด้านการประสานงานและความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก จากความพยายามในการสนับสนุนที่ผ่านมา แต่ไม่สามารถทำให้ชุมชนมีพัฒนาการในด้านการจัดทำบัญชีได้อย่างแท้จริง ส่วนหนึ่งมาจากการขาดความต่อเนื่อง เนื้อหายากเกินไป และไม่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน รวมถึงกระบวนการส่งเสริมไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นกระบวนการสร้างการเรียนรู้ด้านบัญชีเป็นหนึ่งในแนวทางการพัฒนาทางวิชาการที่มีความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากการเรียนรู้ด้านบัญชีไม่เพียงแต่มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการทางธุรกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการวิเคราะห์และตัดสินใจทางการเงินขององค์กรในภาพรวม โดยการศึกษาในครั้งนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่ทำให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ตั้งแต่การรับฟัง ทบทวน ถอดความรู้และทุนเดิมด้านบัญชีของชุมชน มาเป็นประเด็นหลักในการออกแบบและหาแนวทางในการพัฒนาแก้ไขตามปัญหาและความต้องการของชุมชน การส่งเสริมให้ชุมชนเป็นผู้คิด ออกแบบ ร่วมเรียนรู้แบ่งปัน เพื่อพัฒนาความรู้ โดยอยู่บนหลักการของบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป ซึ่งถือเป็นการศึกษาที่นำความรู้เดิมของชุมชนมาบูรณาการกับความรู้ทางวิชาการด้านบัญชีตามมาตรฐานการบัญชีและมาตรฐานการรายงานทางการเงินที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความรู้ในการจัดทำบัญชีที่เหมาะสมกับผู้เรียนและชุมชน นอกจากนี้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนอกจากจะส่งผลต่อการจัดกระบวนการสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสมอันจะส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ของชุมชนได้อย่างแท้จริงแล้ว ยังมีประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการสอนในสถาบันการศึกษาและการอบรมในองค์กรต่าง ๆ ที่มุ่งหวังให้บุคลากรด้านบัญชี ด้านการเงิน มีความสามารถในการจัดทำบัญชีตามหลักการบัญชีได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างแท้จริง

การทบทวนวรรณกรรม

บทความนี้นำเสนอโดยเน้นกระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานสำหรับชุมชน โดยมีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำบัญชี

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีชุมชนหลายท่านด้วยกัน เช่น ทิพย์สุดา ทาสีดำ และผกาภาศ บุตสาลี (2564) ศึกษาการพัฒนาการจัดทำบัญชีอย่างมีประสิทธิภาพของสถาบันการเงินชุมชนบ้านห้วยศาลาใต้ ตำบลหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ และพบว่า การจัดทำบัญชีมีปัญหาเกี่ยวกับระบบบัญชีของสถาบันการเงินชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านเอกสารทางบัญชี ด้านวิธีปฏิบัติงาน ด้านผู้ปฏิบัติงาน และด้านเครื่องจักรและเครื่องทุนแรงต่าง ๆ โดยการศึกษาครั้งนี้มีการพัฒนาระบบบัญชีที่เหมาะสมกับรูปแบบการดำเนินงานของสถาบันการเงินชุมชน มีการจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการบันทึกบัญชี ด้านการใช้โปรแกรม และด้านรายงานทางการเงิน แก่คณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชน ในขณะที่ พุทธมน สุวรรณอาสน์ (2562) ศึกษาการพัฒนา ระบบบัญชี ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเริ่มต้นจากการประชุมวิเคราะห์ปัญหาเดิม แขนงรูปแบบบัญชีใหม่ที่ดีขึ้น การอบรมการทดลองปฏิบัติจริง และการศึกษาดูงานตลอดจนการประเมิน และสรุปผลจากกระบวนการดังกล่าว พบว่า ระบบบัญชีกลุ่มฯ ได้รับการพัฒนาให้มีความเหมาะสมและใช้ประโยชน์มากขึ้น กล่าวคือ สามารถสรุปผลการดำเนินงานที่แท้จริงได้ในรูปของงบกำไรขาดทุน และควบคุมวัตถุดิบและสินค้าให้อยู่ในระบบสินค้า นอกจากนี้ ผู้จัดทำบัญชีกลุ่มยังสามารถคำนวณต้นทุนสินค้าได้อย่างถูกต้อง เช่นเดียวกันกับ ชมภูณูช พุฒนาถ, สมพร เพื่องจันทร์ และปภาวดี มนต์วีรวิทย์ (2562) ที่ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบบัญชี

ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และพบว่าสภาพปัจจุบันในการจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชนฯ เป็นการจดบันทึกจัดทำบัญชีแบบง่าย มีตัวแทนสมาชิกที่ได้รับความไว้วางใจกันภายในกลุ่มเป็นผู้ดูแลเงินสดรับและเงินสดจ่าย ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชี คือ การไม่มีการจัดทำบัญชีสินค้าคงเหลือ การสูญหายของเอกสาร และขาดผู้ที่มีความรู้ในการจัดทำบัญชี โดยแนวทางในการจัดทำบัญชี ประกอบด้วย 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การให้ความรู้และช่วยเหลือในการวางระบบการจดทะเบียนเอกสาร และ 2) การกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบทางบัญชีเพื่อเก็บข้อมูลและจัดทำบัญชีอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การทำบัญชีมีความถูกต้องเชื่อถือได้ ส่งผลต่อการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ในขณะที่การจดทำและนำเสนอข้อมูลทางบัญชีตามกรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงิน (สภาวิชาชีพบัญชี, 2563) ได้กำหนดลักษณะเชิงคุณภาพในการจดทำและนำเสนอข้อมูลทางบัญชีที่ต้องนำเสนอข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้องเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ ข้อมูลสามารถเป็นตัวแทนอันเที่ยงธรรมเปรียบเทียบ และพิสูจน์ยืนยันได้ต้องมีการจัดทำโดยใช้หลักความสม่ำเสมอต้องลงบัญชีให้เป็นปัจจุบัน รวมถึงต้องเป็นข้อมูลที่ทำให้ผู้ใช้งบการเงินสามารถเข้าใจได้ อันจะส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรต่อไป โดยหลักปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ซึ่งถือเป็นหลักปฏิบัติโดยทั่วไป ยึดถือตามมาตรฐานการบัญชีเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานองค์กรธุรกิจ ร้านค้า หรือแม้แต่บัญชีครัวเรือน โดยมีหลักในการปฏิบัติ ได้แก่ 1) การรวบรวม ได้แก่ การรวบรวมหลักฐานเอกสารที่เกี่ยวข้องทางการเงิน เช่น เอกสารการรับจ่าย ใบเสร็จรับเงิน ใบส่งสินค้า หรือบัญชีเกี่ยวกับการเงิน 2) การจดบันทึก ได้แก่ การนำหลักฐานทางการเงินมาจดบันทึกในสมุด หรือบันทึกลงในเอกสารอื่น ๆ เช่น การลงทะเบียนซื้อสินค้า หรือลงทะเบียนขายสินค้า โดยตรวจสอบรายการจากใบส่งของหรือใบเสร็จรับเงิน 3) การจำแนก ได้แก่ การจำแนกประเภทหรือแยกบัญชีให้เป็นหมวดหมู่ เช่น บัญชีรายรับรายจ่าย บัญชีหรือทะเบียนสินค้า บัญชีเงินสด 4) สรุปผล หมายถึงเมื่อสิ้นรอบระยะเวลาบัญชีจะมีการสรุปรวมข้อมูล ปรับปรุงรายการเพื่อจัดทำงบการเงิน เช่น สรุปยอด ทุกสิ้นเดือน 3 เดือน 6 เดือน หรือ 1 ปี และ 5) การจัดทำงบการเงิน ได้แก่ การนำรายละเอียดจากการสรุปผลมาจัดทำงบการเงิน เพื่อให้รู้สถานะขององค์กร เช่น มีรายรับรายจ่าย มีค่าใช้จ่าย หรือมีกำไรขาดทุนอย่างไรใน 1 รอบบัญชี

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จึงนำมาสู่การวางแผนในการดำเนินงานวิจัยโดยเน้นกระบวนการจัดทำบัญชีที่มีมาตรฐานผ่านการระดมความคิดเห็น ศึกษาทุนเดิมด้านการจัดทำบัญชีของชุมชน เพิ่มพูนความรู้ที่เป็นไปตามหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป เพื่อยกระดับความรู้ความสามารถในการจัดทำบัญชีจากที่เคยจดบันทึกในสมุดรายวันรับ สมุดรายวันจ่าย ให้เข้าสู่กระบวนการจัดทำบัญชีตามกรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงิน แต่เป็นรูปแบบและวิธีการ ขั้นตอนที่ชุมชนสามารถดำเนินงานตามได้อย่างง่าย ไม่ซับซ้อนและสามารถปฏิบัติได้อย่างแท้จริง อันจะนำมาซึ่งการจัดทำบัญชีที่ครบถ้วน ถูกต้อง โปร่งใส น่าเชื่อถือ และเกิดการยอมรับจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-Operative Learning)

เรวดี ศรีสุข (2562) กล่าวว่า การออกแบบการจัดการเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนต้องคำนึงถึง และให้ความสำคัญโดยผู้สอนควรพิจารณาเนื้อหา รายวิชา และหัวข้อที่ตนเองจะสอนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนว่า ต้องมีพัฒนาการอย่างไร ด้วยเทคนิคอะไร เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยพบว่า ในปัจจุบันส่วนใหญ่ผู้สอนจะมีการออกแบบการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสอดคล้องกับยุคศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งวิธีการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนี้มีหลายวิธีให้เลือก เช่น การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน (problem-based learning) การเรียนแบบโครงงาน (project-based learning) การเรียนแบบร่วมมือ (cooperative/collaborative learning) การใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) หรือสื่อเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเทคนิคการใช้ concept mapping และเทคนิคบทบาทสมมติ (role playing model) เป็นต้น

สำหรับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ประกอบด้วย ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นสอนและถ่ายทอดความรู้ ขั้นทำกิจกรรมกลุ่ม ขั้นตรวจสอบผลงานและการทดสอบ และขั้นสรุปบทเรียนและประเมินผลงาน

นอกจากการสร้างการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ถือเป็นหลักการสำคัญในการออกแบบการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแล้ว การสร้างเครือข่ายในการเรียนรู้ยังถือเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือสำคัญด้วยเช่นกัน โดย เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย (2559) ได้ศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการฝึกอบรมพนักงานในองค์กร และพบว่าการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการฝึกอบรม ควรจะให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมโดยตรงในการแลกเปลี่ยนระหว่างร่วมกิจกรรม ซึ่งความหลากหลายของทักษะและประสบการณ์ของสมาชิกในเครือข่ายนั้นเป็นจุดเด่นที่สำคัญของเครือข่าย การมีบุคคลที่มีทักษะแตกต่างกันหลายระดับตั้งแต่น้อยจนถึงรู้มาก จะช่วยให้คนที่มีความรู้หรือประสบการณ์น้อยได้เรียนรู้จากคนที่มีความรู้หรือประสบการณ์มากกว่าตน ส่วนคนที่มีความรู้หรือประสบการณ์มากกว่าคนอื่นจะเกิดทักษะและความรู้เพิ่มมากขึ้นจากการได้ช่วยเหลือและอธิบายให้กับผู้อื่น การเรียนรู้ในเครือข่ายนั้นจะเกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อมีการถ่ายโยงการเรียนรู้ (learning of transfer) และการนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการทำงานซึ่งถือเป็นผลลัพธ์จากการเรียนรู้

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research)

การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (community-based research: CBR) หมายถึง กระบวนการปฏิบัติร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่น เน้นการร่วมทำวิจัยของชุมชนโดยชุมชน นำปัญหาลงมือปฏิบัติการทำวิจัยเพื่อหาคำตอบและทางออกให้ชุมชน อาศัยการทำงานเป็นทีมระหว่างพี่เลี้ยงและชุมชน โดยลักษณะสำคัญ ๆ ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะพบว่ามี “คำหลัก” ที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทัศนของการวิจัยหลายประการดังนี้ 1) เป็นโจทย์ของชุมชน 2) ชุมชนทำวิจัยเอง 3) การมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย 4) พัฒนาและยกระดับการใช้ความรู้ท้องถิ่น 5) เน้นสร้างคนมากกว่าสร้างความรู้ และ 6) การเสริมพลังอำนาจของชุมชน (ศูนย์วิจัยและพัฒนา, 2563) โดยสรุปคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นการนำปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมาผ่านกระบวนการวิจัยโดยมีการนำความรู้ทางวิชาการมาผสมผสานกับความรู้ที่เป็นทุนเดิมของคนในชุมชน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาหรือสร้างความรู้ใหม่ที่เหมาะสม เป็นการยกระดับการแก้ปัญหาในชุมชนโดยมีการแสดงความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

4. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

นางลักษณ์ วิรัชชัย และทศนา เขมมณี (2546) กล่าวว่า วิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) คือการออกแบบกระบวนการทำงานที่ให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมในทีมจะต้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ โดยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนการดำเนินการ 5 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เตรียมการวิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุของปัญหา ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการวิจัย เพื่อลงพื้นที่ศึกษาวิจัยร่วมกับชุมชน และดำเนินการตามแผนที่กำหนด ระยะที่ 3 การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ระยะที่ 4 การนำแผนไปปฏิบัติ และระยะที่ 5 ระยะติดตามและประเมินผล เพื่อนำไปขยายผล นอกจากการสร้างการมีส่วนร่วมที่เน้นให้สมาชิกในทีมได้มีโอกาสในการทำงานในทุกขั้นตอนแล้ว การสร้างสภาวะแวดล้อมที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง รวมถึงการเรียนรู้จากกรณีศึกษาจริงของชุมชน ถือเป็นอีกเครื่องมือช่วยในการเรียนรู้และทำความเข้าใจได้อย่างแท้จริง โดย อลงกต ยะไวทย์ และณัฐวัฒน์ วงษ์สวัสดิกุล (2562) ได้ศึกษาการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยการสร้างสภาวะแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยการทำงานในสภาพจริง ผลจากการสร้างสภาวะแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยการทำงานในสภาพจริงของนักศึกษาซึ่งบูรณาการการเรียนกับการทำงาน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การเตรียมการ ขั้นที่ 2 การจัดกระบวนการเรียนการสอนบูรณาการเข้ากับสถานการณ์จริง ขั้นที่ 3 การให้คำปรึกษาจากสถานการณ์จริง ขั้นที่ 4 พัฒนาการของผู้เรียนตามผลลัพธ์การเรียนรู้ ขั้นที่ 5 ประเมินผลการดำเนินงานและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง และขั้นที่ 6 ผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนจากการทำงานทั้งคุณลักษณะและสมรรถนะตามหลักสูตร โดยผลการประเมินระบบการจัดสภาวะแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยการทำงานในสภาพจริงพบว่านักศึกษาที่มีความเข้าใจในการเรียนรู้ได้ดี โดยผลลัพธ์การเรียนรู้อยู่ในระดับมาก

วิธีการวิจัย

1. วิธีการวิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research: PAR) ผนวกกับกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยแบ่งรายละเอียดของการดำเนินงานที่ให้บทบาทหน้าที่หลักเป็นของนักวิจัยชาวบ้าน ซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาได้เข้ามาดำเนินการกระบวนการเพื่อแก้ไขปัญหาและเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำไปใช้ประโยชน์สำหรับชุมชน ครอบครัวตนเองและขยายผลสู่ชุมชนหรือครอบครัวอื่นด้วย โดยแบ่งกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 กิจกรรม คือ กิจกรรม การดำเนินโครงการในระยะต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ผ่านกิจกรรมและกระบวนการวิจัยโดยการเปิดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การอบรมเชิงปฏิบัติการ และการทดสอบความรู้ก่อนและหลังอบรม ด้านบัญชีการเงิน บัญชีต้นทุน บัญชีภาษีอากร และการตรวจสอบควบคุมภายใน การทดลองปฏิบัติจริงจากกรณีศึกษาของชุมชน การทดลองเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนอื่น การสรุปและถอดความรู้นำมาสู่การออกแบบหลักสูตร และการกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรร่วมกันตลอดจนการจัดทำรายงาน เพื่อนำเสนอข้อค้นพบและการคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำหรับกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยพิจารณาจากนักวิจัยชาวบ้าน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชนและสมาชิกชุมชน ที่เคยผ่านการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และได้มีการพัฒนาความรู้ด้านบัญชีชุมชนในโครงการที่ผ่านมา จำนวน 10 คน และนักวิจัยชาวบ้านที่มีความต้องการจะพัฒนาความรู้เพื่อใช้ในการจัดทำบัญชีของชุมชนและธุรกิจของตนเอง จำนวน 5 คน ทำให้มีกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลและร่วมดำเนินการวิจัยหลักรวมจำนวนเป้าหมายหลัก 15 คน จาก 9 ชุมชน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา

สำหรับขอบเขตด้านพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกพื้นที่ที่เคยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและพัฒนาความรู้ด้านบัญชีในโครงการที่ผ่านมา ในเขตพื้นที่เขตตอนเมืองกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะทำให้สามารถนำความรู้ประสบการณ์ดังกล่าวมาต่อยอด เพื่อยกระดับความรู้และพัฒนาเป็นหลักสูตรบัญชีของชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ชุมชนอื่นที่มีความต้องการในการพัฒนาความรู้ร่วมกัน ซึ่งมาจากเครือข่ายชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้และดำเนินโครงการร่วมกัน จำนวน 9 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนหน้าท่าอากาศยานด้านใต้ ชุมชนตาลคู่ ชุมชนร่วมพัฒนา ชุมชนศิริสุข ชุมชนโกสุมรวมใจ 3 ชุมชนเจริญสุข ชุมชนแม่ทองก้อง ชุมชนแอร์พอร์ตวิลเลจ และชุมชนร่วมพัฒนา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในการพัฒนาโจทย์วิจัย การจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงการ ได้มีการกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน ขอบเขตของคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ผ่านกระบวนการพูดคุยและแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างนักวิจัยอาจารย์และนักวิจัยชาวบ้าน การอัดเสียง การจดบันทึก และการสรุปผล

3.2 ในการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านบัญชีการประชุมสรุปผลการเรียนรู้ จะใช้เอกสารประกอบการเรียนที่จัดทำโดยล้อตามความต้องการของชุมชนร่วมกับหลักการบัญชี มีการกำหนดขั้นตอนการอบรม การออกแบบวัดและประเมินผลการเรียนรู้ (pretest-posttest) การถอดบทเรียนเพื่อสรุปความรู้จากนักวิจัยชาวบ้านและใช้กระดาษฟลิปชาร์ตเป็นเครื่องมือช่วยในการแลกเปลี่ยนร่วมกันตลอดจนใช้ในการนำเสนอจากกิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติเป็นกลุ่ม

3.3 เครื่องมือที่ใช้สำหรับการติดตามและประเมินผลกระบวนการเรียนรู้สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่ม (focus group) โดยการรวบรวมข้อมูลจากการนั่งสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูล (key informant) โดยผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม คือ ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และสมาชิกชุมชนที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการสนทนา คำถามซึ่งมีการกำหนดกรอบไว้ล่วงหน้า มีการกำหนดผู้ตั้งคำถาม ผู้บันทึกการสนทนา และมีเครื่องบันทึกเสียง และมีภาพถ่ายประกอบ

ผลการวิจัย

กระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานสำหรับชุมชนเขตตอนเมืองกรุงเทพมหานคร ควรเป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับบทบาทและหน้าที่ของชุมชนเป็นหลัก โดยนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา และจากกรมพัฒนาธุรกิจทำหน้าที่เปรียบเสมือนพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา คัดค้นประเด็นชวนชาวบ้านคิดวิเคราะห์ ทดลองปฏิบัติ ปรับแก้ไขจนชาวบ้านเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการทางวิชาการอย่างค่อยเป็นค่อยไป จึงจะสามารถทำให้ชาวบ้านสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ด้านบัญชีตามหลักการมาตรฐานสู่การใช้งานในการทำบัญชีของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยกระบวนการสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสมจากการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ในแต่ละระยะมีขั้นตอนและกระบวนการดำเนินงานที่ทำให้ได้ข้อค้นพบซึ่งเป็นผลการวิจัยที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ในระยะต้นน้ำ

กระบวนการวิจัยช่วงต้นน้ำคือกระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัยโดยร่วมกันประชุมหารือกับชุมชนเพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการที่จะทำการแก้ไขโดยใช้กระบวนการวิจัย การกำหนดพื้นที่ในการศึกษา การกำหนดประชากรกลุ่มเป้าหมาย หรือทีมงานในการร่วมกันดำเนินงานที่เหมาะสม การติดต่อประสานงาน

ภาคีเครือข่ายภาครัฐและเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการตั้งแต่การพัฒนาโจทย์วิจัยเพื่อทำความเข้าใจร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้น ตลอดจนการวางแผนและกำหนดการทำงานร่วมกัน สำหรับระยะต้นน้ำมีกระบวนการที่ส่งผลต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นดังตาราง 1

ตาราง 1

กระบวนการเรียนรู้ในระยะต้นน้ำ

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	กระบวนการ	กลุ่มเป้าหมาย	ผลลัพธ์
7 มกราคม พ.ศ. 2566 (Online)	ประชุมร่วมกับ ชุมชนในเขต ดอนเมือง และหลักสี่ เพื่อพัฒนา โจทย์วิจัย	จัดเวทีประชุม พูดคุย แลกเปลี่ยน	ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน สมาชิกชุมชน เขตดอนเมือง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร	- การทำบัญชีไม่เป็นระบบ มีรูปแบบแตกต่างกัน ไม่มีขั้นตอน และเอกสารประกอบที่น่าเชื่อถือ - ชุมชนพัฒนาความรู้และมีรูปแบบ การทำบัญชีที่มีมาตรฐานเหมือนกัน ทุกชุมชนและได้รับการยอมรับ
9 มกราคม พ.ศ. 2565 ณ กรมพัฒนา ธุรกิจการค้า กทม.	ประสานงาน ภาคีเครือข่าย เพื่อร่วมพัฒนา ธุรกิจการค้า ชุมชน	เข้าพบและ นำเสนอร่าง โครงการวิจัย กับกลุ่มภาคี เครือข่าย	- กองบัญชีกลาง กรมพัฒนาธุรกิจการค้า - ฝ่ายพัฒนาชุมชน สำนักงานเขตดอนเมือง และ เขตหลักสี่	ภาคีเครือข่ายได้ทำความเข้าใจ ลักษณะของโครงการวิจัยและ ร่วมกันกำหนดขอบเขตและ บทบาทในการสนับสนุนที่ชัดเจน
12 มกราคม พ.ศ. 2566 (Online)	นำเสนอ โครงร่างวิจัย	นำเสนอโครง ร่างวิจัยในเวที นักวิชาการ	- นักวิจัยอาจารย์ - นักวิจัยชาวบ้าน - ผู้ทรงคุณวุฒิ	ได้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง โครงร่างงานวิจัยที่สมบูรณ์
29 มกราคม พ.ศ. 2566 (Online)	ประชุมร่วมกับ ชุมชนเพื่อปรับ แก้โครงร่าง งานวิจัย	จัดเวทีประชุม ระดมสมอง ร่วมกัน	- นักวิจัยอาจารย์ - นักวิจัยชาวบ้าน - ผู้เชี่ยวชาญ ด้านงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น	เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสนอแนะแนวคิดเพื่อปรับโครงร่าง วิจัยที่สอดคล้องกับความต้องการ ของชุมชนและเป็นไปตาม หลักวิชาการ
16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 (Online)	นำเสนอ ข้อเสนอ เพื่อรับทุน สนับสนุน	จัดเวที นำเสนอต่อ ผู้ทรงคุณวุฒิ	- นักวิจัยอาจารย์ - นักวิจัยชาวบ้าน - ผู้ทรงคุณวุฒิทาง การวิจัยเพื่อท้องถิ่น และจากสำนักงาน การวิจัยแห่งชาติ	ได้ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับ ข้อเสนอที่สมบูรณ์เพื่อยื่นขอรับทุน สนับสนุนจากสำนักงานการวิจัย แห่งชาติ

2. กระบวนการเรียนรู้ในระยะกลางน้ำ

ในระยะกลางน้ำเป็นการดำเนินกิจกรรมภายหลังจากโครงการผ่านการอนุมัติทุนสนับสนุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ โดยจะเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุด ซึ่งจะสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีกระบวนการที่สำคัญดังสรุปในตาราง 2

ตาราง 2

กระบวนการเรียนรู้ในระยะกลางน้ำ

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	กระบวนการ	กลุ่มเป้าหมาย	ผลลัพธ์
25 พฤษภาคม พ.ศ. 2566 ณ วัดดอนเมือง เขตดอนเมือง กทม.	เปิดเวทีชี้แจง โครงการ วัดดอนเมือง เขตดอนเมือง กทม.	จัดเวทีประชุม พูดคุย แลกเปลี่ยน รับฟัง ข้อเสนอแนะ	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์ - สำนักงาน เขตดอนเมือง และหลักสี่ - นักวิชาการ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า	ผู้เข้าร่วมเวทีเข้าใจโครงการวิจัย แผนการดำเนินงาน บทบาท หน้าที่ในการดำเนินงานของ ตนเอง
22 มิถุนายน พ.ศ. 2566 ณ วัดดอนเมือง เขตดอนเมือง กทม.	ประชุม ถอดบทเรียน ความรู้เดิม ด้านบัญชี ของแต่ละชุมชน และรับฟัง ความต้องการ ในการพัฒนา ความรู้ด้านบัญชี	จัดเวทีประชุม พูดคุย แลกเปลี่ยน รับฟัง ข้อเสนอแนะ	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์ - นักวิชาการ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า	- แต่ละชุมชนเข้าใจการทำบัญชี ที่เหมือนและแตกต่างกัน - ได้ข้อสรุปในการออกแบบความรู้ เพื่อใช้ในการพัฒนา 4 ด้าน คือ บัญชีการเงิน บัญชีต้นทุน บัญชีภาษีอากรและ การตรวจสอบควบคุมภายใน
6-7 กรกฎาคม พ.ศ. 2566 ณ ห้องประชุม สำนักงานเขต ดอนเมือง กทม.	อบรม แลกเปลี่ยน เรียนรู้เนื้อหา ด้านบัญชีการเงิน	- จัดเวทีอบรม เชิงปฏิบัติการ - แบบทดสอบ ก่อนเรียนและ หลังเรียน	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์ - เจ้าหน้าที่สำนักงาน เขตดอนเมือง	- ชาวบ้านได้ความรู้ เข้าใจและ สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ - นักวิจัยอาจารย์ได้ผลจาก การอบรมที่จะนำไปสู่การออกแบบ หลักสูตร - ได้เรียนรู้ เทคนิควิธีการถ่ายทอด ความรู้สำหรับชุมชน - ได้ความรู้จากการทำงานจริง ของชุมชนเพื่อนำมาสู่การปรับ เนื้อหาที่เหมาะสมกับชุมชน
3-4 สิงหาคม พ.ศ. 2566 ณ ห้องประชุม โรงเรียนบริบูรณ์ ศิลปศึกษา เขตดอนเมือง กทม.	อบรม แลกเปลี่ยน เรียนรู้เนื้อหา ด้านภาษีอากร	- จัดเวทีอบรม เชิงปฏิบัติการ - แบบทดสอบ ก่อนเรียนและ หลังเรียน	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์ - ครูโรงเรียนบริบูรณ์ ศิลปศึกษา	

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	กระบวนการ	กลุ่มเป้าหมาย	ผลลัพธ์
17-18 สิงหาคม พ.ศ. 2566 ณ โรงเรียน บริบูรณ์ ศิลปศึกษา เขตดอนเมือง กทม.	อบรม แลกเปลี่ยน เรียนรู้เนื้อหา ด้านบัญชี ต้นทุน	- จัดเวทีอบรม เชิงปฏิบัติการ - แบบทดสอบ ก่อนเรียน-หลังเรียน	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์	
26 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ณ โรงเรียน บริบูรณ์ ศิลปศึกษา เขตดอนเมือง กทม.	อบรมด้าน การตรวจสอบ ควบคุม ภายใน	- จัดเวทีอบรม เชิงปฏิบัติการ - แบบทดสอบ ก่อนเรียน-หลังเรียน	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์ - นักวิชาการ กรมพัฒนาธุรกิจ การค้า (วิทยากร)	
8 ธันวาคม พ.ศ. 2566 ณ โรงเรียน บริบูรณ์ ศิลปศึกษา เขตดอนเมือง กทม.	ประชุม สรุปเนื้อหา เพื่อพัฒนา เป็นหลักสูตร บัญชีชุมชน	- จัดเวทีสรุปเนื้อหา หลังจากอบรม ในแต่ละด้าน - ให้นักวิจัยชาวบ้านให้ ระดับความสำคัญของ เนื้อหาแต่ละหัวข้อ - สรุปเนื้อหาที่จำเป็น และเหมาะสมสำหรับ ชุมชน	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์	- ได้ระดับความสำคัญของเนื้อหา ที่ชุมชนต้องการ โดยเนื้อหาด้านบัญชี การเงินเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านต้นทุน ด้านภาษีอากรและ การตรวจสอบควบคุมภายในตามลำดับ - ได้ขอบเขตของเนื้อหาที่สำคัญจาก การให้คำแนะนำของชุมชน โดยแบ่งเป็น สำคัญมาก สำคัญปานกลาง และสำคัญน้อย
20 ธันวาคม พ.ศ. 2566 ณ ชุมชน ดอนเมืองวิลล่า กทม.	ทดลอง ปฏิบัติการ ทางด้านบัญชี กับกรณีศึกษา ของชุมชน	- จัดเวทีถ่ายทอดและ แบ่งปันความรู้จาก กรณีศึกษาของชุมชน - ออกแบบขั้นตอน ในการจัดทำบัญชี การเงินและต้นทุน - ลงมือปฏิบัติจริง โดยประยุกต์จาก กรณีศึกษาของชุมชน	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์	ได้รูปแบบการจัดทำบัญชีของชุมชน เรียกว่า 3 ขั้นตอนแห่งความสำเร็จ ในการวิเคราะห์ต้นทุนและงบการเงิน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูล งบลงทุน งบต้นทุนผลิต และค่าแรง ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์รายการค้า 5 หมวดบัญชี ขั้นตอนที่ 3 การสรุป และจัดทำงบการเงิน

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	กระบวนการ	กลุ่มเป้าหมาย	ผลลัพธ์
6 มกราคม พ.ศ. 2567 ณ ชุมชน สวนทองร้อง บ้านคลอง จุกกระเมอ จังหวัด ฉะเชิงเทรา	เป็นวิทยากร ถ่ายทอดความรู้ ในพื้นที่อื่น	- ประชุม มอบหมาย ชาวบ้านเป็น วิทยากรอบรม - ลงพื้นที่ ดำเนินการอบรม ตามแผนโดยเป็น การอบรมเชิง ปฏิบัติการ โดยนำความรู้ที่ได้ ไปทำการเผยแพร่ และประยุกต์ใช้ กับพื้นที่อื่น	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์ - นักวิจัยชาวบ้าน ของโครงการ การยกระดับ ผู้ประกอบการทาง นิเวศวัฒนธรรม สวนทองร้อง ชุมชนสวนทองร้อง บ้านคลอง จุกกระเมอ จังหวัดฉะเชิงเทรา	- นักวิจัยชาวบ้านได้ฝึกเป็น วิทยากร/พี่เลี้ยงในการถ่ายทอด ความรู้ด้านบัญชีสู่พื้นที่วิจัยอื่น - เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และ ทำความเข้าใจกันเพื่อเป็นเครือข่าย - ได้ยืนยันรูปแบบบัญชีที่พัฒนา โดยการทดลองใช้กับพื้นที่อื่น

3. กระบวนการเรียนรู้ในระยะปลายน้ำ

สำหรับกิจกรรมในระยะปลายน้ำเป็นการสรุปผลการดำเนินงานทั้งหมดที่ผ่านมา โดยการประชุมสรุปถอดบทเรียนในโครงการวิจัยตนเอง การประชุมสรุปถอดบทเรียนร่วมกับโครงการวิจัยพื้นที่อื่น ตลอดจนการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้สำหรับการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่สะท้อนข้อค้นพบ โดยสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีกระบวนการดังตาราง 3

ตาราง 3

กระบวนการเรียนรู้ในระยะปลายน้ำ

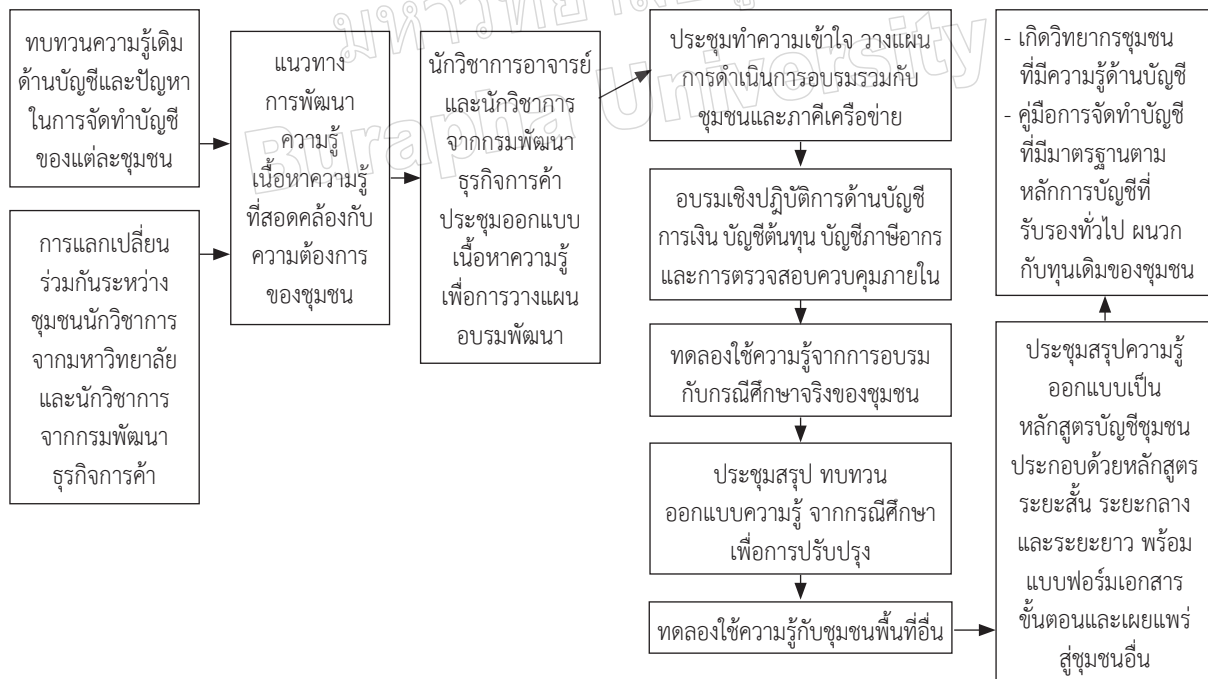
วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	กระบวนการ	กลุ่มเป้าหมาย	ผลลัพธ์
27-28 ตุลาคม พ.ศ. 2566 ณ มหาวิทยาลัย ราชภัฏวไล อลงกรณ์ ปทุมธานี	อบรมความรู้ เกี่ยวกับ การเขียน impact pathway	เวทีอบรม เชิงปฏิบัติการ	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์ - นักวิจัยพื้นที่อื่น	ได้ความรู้สู่การนำไปปรับการเขียน ผลที่เป็นไปตามแผนในรายงาน วิจัย
17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567 ณ โรงเรียน บริบูรณ์ ศิลปศึกษา เขตดอนเมือง กทม.	ประชุมสรุปผล การออกแบบ หลักสูตร ยืนยันข้อมูล และคืนข้อมูล	เวทีประชุม แลกเปลี่ยนและ สรุปผล ภาพรวมทั้งหมด ของหลักสูตร	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์	ได้หลักสูตรบัญชีชุมชนที่เหมาะสม ทั้งเนื้อหาความรู้ วิธีการระยะเวลา และกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งออก เป็น 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตร ระยะสั้น หลักสูตรระยะปานกลาง และหลักสูตรระยะยาว

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม	กระบวนการ	กลุ่มเป้าหมาย	ผลลัพธ์
23-24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2567	ประชุมสรุปผล และถอด บทเรียน	ประชุม เชิงปฏิบัติการ เพื่อนำเสนอ	- นักวิจัยชาวบ้าน - นักวิจัยอาจารย์ - นักวิจัยพื้นที่อื่น	ได้เรียนรู้การดำเนินงานของแต่ละ โครงการที่สรุปเป็นภาพรวมของ ภาคกลาง และการนำแนวทาง
ณ มหาวิทยาลัย บูรพา ชลบุรี	กลุ่มเครือข่าย งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น จัดโดย กลไกภาคกลาง	แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน	- ทีมวิทยากรกลไก ภาคกลาง	เทคนิคและความรู้ของแต่ละ โครงการไปใช้ประโยชน์

จากกระบวนการสร้างการเรียนรู้ซึ่งได้สรุปเป็นการดำเนินงาน 3 ระยะที่ได้สรุปในตาราง 1, 2 และ 3 แล้วนั้น สามารถสังเคราะห์และสรุปเป็นโมเดลของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานสำหรับชุมชนเขตตอนเมือง กรุงเทพมหานคร ได้ดังภาพ 1

ภาพ 1

กระบวนการสร้างการเรียนรู้สู่หลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานสำหรับชุมชนเขตตอนเมือง กรุงเทพมหานคร

อภิปรายผล

กระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานสำหรับชุมชนเขตตอนเมือง กรุงเทพมหานคร พบขั้นตอนของกระบวนการที่เหมาะสมและส่งผลต่อการเรียนรู้ที่เกิดการเปลี่ยนแปลง อันนำไปสู่ความสามารถในการพัฒนาและจัดทำเป็นหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานของชุมชนโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

1. กระบวนการเริ่มต้นก่อนการออกแบบพัฒนาการเรียนรู้บัญชีชุมชนที่มีมาตรฐานตามหลักการบัญชี

กระบวนการนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่ต้องค่อยเป็นค่อยไป และต้องสร้างความเข้าใจระหว่างชุมชนกับนักวิชาการ โดยต้องมีการจัดกระบวนการในการเปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถเข้าถึงความเป็นวิชาการ

สามารถนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาความต้องการในการแก้ไขปัญหา และประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นทีมงาน สอดคล้องกับ เรวดี ศรีสุข (2562) ซึ่งกล่าวว่า การออกแบบการจัดการเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงและให้ความสำคัญโดยผู้สอนควรพิจารณาเนื้อหา รายวิชาและหัวข้อที่ตนเองจะสอนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนว่าต้องมีพัฒนาการอย่างไร ด้วยเทคนิคอะไร เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยพบว่า ในปัจจุบันส่วนใหญ่ผู้สอนจะมีการออกแบบการเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นอกจากนี้เนื้อหากระบวนการ หรือขั้นตอนต้องเป็นการดำเนินงานที่ให้บทบาทสำคัญกับชุมชนในการเสนอแนะความคิดเห็น โดยนักวิชาการเป็นเพียงพี่เลี้ยงที่ชวนคิดชวนวิเคราะห์ ถอดและสรุปประเด็นโยงมายังหลักทางวิชาการ เพื่อให้ทั้งทุนเดิมของชาวบ้านและนักวิชาการสอดคล้องและปรับเข้าหากันได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับแนวคิดของ สินธุ์ สโรบล และศรีศักดิ์ วิลลิโกดม (2552) และกาญจนา แก้วเทพ (2565) ซึ่งได้กล่าวถึงเงื่อนไขในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ว่า โจทย์วิจัยต้องมาจากความต้องการของชุมชน และต้องเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในการทำกิจกรรมโดยเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม

2. กระบวนการเรียนรู้ระหว่างการออกแบบและพัฒนาความรู้ด้านบัญชีชุมชนที่มีมาตรฐานตามหลักการบัญชี

หลังจากผ่านกระบวนการแรกที่สำคัญกับการแสดงความคิดเห็นของชุมชนจนทำให้ได้โจทย์วิจัย และแผนการดำเนินงานร่วมกันเพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการวิจัยที่ชัดเจนแล้ว ในขั้นตอนของการออกแบบและพัฒนาความรู้ยังคงให้ความสำคัญกับชุมชนหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตั้งแต่การตั้งต้นด้วยการพัฒนาจากทุนความรู้เดิมที่อาจเหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละชุมชนที่มีอยู่ เพื่อนำมาสู่การชวนคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปประเด็นให้เกิดเป็นความเข้าใจร่วมกัน โดยขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนการแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างนักวิชาการเรียนรู้ชุมชน ชุมชนเรียนรู้รูปแบบตามหลักวิชาการในเบื้องต้นเพื่อค่อย ๆ หาจุดร่วมในการปรับความรู้ทั้งสองฝั่งให้เข้าหากันได้อย่างเหมาะสม โดยกระบวนการนี้อาจเป็นขั้นตอนในการดำเนินงานแบบซ้ำไปซ้ำมาเพื่อค่อย ๆ ปรับความเข้าใจอย่างช้า ๆ ด้วยการรับฟังชุมชน นำข้อมูลไปสรุปเพื่อออกแบบโดยประยุกต์เข้ากับหลักทางวิชาการด้านบัญชีที่กำหนดไว้ จากกรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงิน (2563) กล่าวว่า ต้องเป็นหลักการจัดทำและนำเสนอข้อมูลทางบัญชีที่ครบถ้วนถูกต้อง ทันต่อเวลา มีหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้อย่างน่าเชื่อถือ โปร่งใสตรวจสอบได้ และเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกชุมชน หน่วยงานที่ให้ทุนสนับสนุนงบประมาณรวมถึงภาคีเครือข่ายในการพัฒนาชุมชน ได้นำกรอบของเนื้อหาตามหลักการดังกล่าวมาประยุกต์เข้ากับความต้องการและความสามารถของชุมชนผ่านการอบรมให้ความรู้เชิงปฏิบัติการ โดยกรณีศึกษาที่ใช้ต้องเป็นกรณีของชุมชนหรือใกล้เคียงมากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนคิดตามเข้าใจในเนื้อหาที่มีบริบทของการศึกษาที่ตนคุ้นเคย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอลงกต ยะไวทย์ และณัฐวัฒน์ วงษ์ชลิตกุล (2562) ซึ่งได้ทำการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยการสร้างสภาวะแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยการทำงานในสภาพจริง ผลการประเมินระบบการจัดสภาวะแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยการทำงานในสภาพจริงสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจตลอดจนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ในระดับมากที่สุด นอกจากนี้ กาญจนา แก้วเทพ (2565) ยังเสริมอีกว่าหลักในการสร้างกิจกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนคือการออกแบบกิจกรรมที่ต้องดึงเจ้าของปัญหามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการมาร่วมกันแก้ปัญหาไปพร้อม ๆ กันจึงจะเกิดการเรียนรู้เกิดการเปลี่ยนแปลงและปัญหาได้รับการแก้ไขหลังจากที่นักวิชาการออกมาจากพื้นที่แล้ว หากเป็นเช่นนี้ได้จะส่งผลต่อการนำข้อค้นพบจากการศึกษาไปใช้ประโยชน์จนสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างแท้จริง

3. กระบวนการสรุปและประเมินผลภายหลังการพัฒนาความรู้เพื่อพัฒนาเป็นหลักสูตรบัญชีที่มีมาตรฐานสำหรับชุมชน

หลังจากผ่านกระบวนการในการออกแบบและพัฒนาความรู้ด้านบัญชีที่ยังคงให้เจ้าของปัญหาหรือชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมหลักแล้ว ชุมชนและนักวิชาการมีบทบาทหน้าที่ในการนำข้อค้นพบจากการฝึกปฏิบัติจริงของชุมชนที่ใช้กรณีศึกษาเป็นตัวเรียนรู้ร่วมกัน มาออกแบบความรู้ เอกสารประกอบการจัดทำบัญชี เครื่องมือช่วยในการจัดทำบัญชีโดยบูรณาการเข้ากับหลักการบัญชีที่มีมาตรฐานที่มีความง่าย ชุมชนสามารถเข้าถึงได้และนำไปใช้ได้จริง นอกจากนี้ต้องมีการทดลองนำรูปแบบและความรู้ที่ได้ไปทดลองใช้เพื่อยืนยันข้อค้นพบอีกครั้ง โดยให้บทบาทชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้และใช้เครื่องมือที่ออกแบบร่วมกันด้วยตัวเอง เพื่อเป็นการสรุปและประเมินผลความรู้ที่ได้ออกแบบและพัฒนาว่าชุมชนสามารถเข้าใจ มีความรู้และประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นได้หรือไม่ โดยการศึกษาในครั้งนี้ได้มีการพาทีมนักวิจัยไปทดลองใช้เครื่องมือและชุดความรู้ให้กับโครงการการยกระดับผู้ประกอบการทางนิเวศวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมชุมชนสวนท้องร่องคลองจุกกระเฉด จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยพบว่า นักวิจัยชาวบ้านมีความมั่นใจในความรู้ สามารถอธิบายในแบบของตนเอง เป็นที่เล็งในการชวนชุมชนที่เข้าอบรมลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้จากการเรียนรู้ตั้งแต่ช่วยกันคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลการทำผลิตภัณฑ์ จนถึงการจัดทำงบการเงิน ประกอบด้วย งบกำไรขาดทุน และงบฐานะทางการเงิน และทำให้เห็นรูปแบบและชุดความรู้ทางบัญชีที่ร่วมกันออกแบบและพัฒนานั้นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกชุมชนและกลุ่มอาชีพเพียงแต่ต้องเข้าใจหลักการ ฝึกฝน และประยุกต์ใช้ซ้ำ ๆ จนเกิดเป็นความเชี่ยวชาญ

นอกจากนี้หลังจากโครงการดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว ผลลัพธ์และข้อค้นพบที่เกิดขึ้นได้ถูกคัดเลือกโดยคณะกรรมการและกลไกภาคกลางซึ่งเป็นหน่วยงานขับเคลื่อนและส่งเสริมการเรียนรู้ในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้เป็นประเด็นความรู้ที่จะนำมาพัฒนาต่อยอดและถ่ายทอดต่อ โดยบูรณาการผ่านกระบวนการแบ่งปันให้กับโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2567 ในพื้นที่วิจัยทั้ง 4 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคอีสาน เพื่อให้โครงการวิจัยที่อยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ของสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) การยกระดับสังคมและสิ่งแวดล้อมให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน สามารถแก้ไขปัญหาท้าทายและปรับตัวได้ทันต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยใช้วิทยาศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรม แผนงานย่อย: F10 (S2P11) เพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ให้พึ่งพาตนเองได้และมีการกระจายรายได้สู่ชุมชน/ท้องถิ่นมากขึ้น ได้มีการนำความรู้ รูปแบบและขั้นตอนของการจัดทำบัญชีที่มีมาตรฐานที่เกิดขึ้นไปใช้ในการดำเนินโครงการของตนเอง เพื่อก่อให้เกิดการบริหารจัดการอาชีพ กลุ่มอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชนที่ต้องการพัฒนาให้มีความน่าเชื่อถือมีเอกสารประกอบการจัดทำบัญชี มีการบันทึกรายการบัญชี การจัดทำและนำเสนอ งบการเงินที่น่าเชื่อถือ อันจะส่งผลต่อการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชน ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการและชุมชนอื่นสามารถนำข้อค้นพบไปใช้เป็นแนวทางในการจัดโครงการ งบประมาณหรือกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนาชุมชน โดยเน้นกิจกรรมตามปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยการให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมของตนเองตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

2. สถาบันการศึกษาสามารถนำข้อค้นพบจากกระบวนการหรือกิจกรรมไปสู่การวางแผนการบริการวิชาการชุมชนอย่างเป็นระบบตามขั้นตอนที่เหมาะสม ซึ่งจะสามารถต่อยอดและพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการ

กับองค์ความรู้เดิมของชาวบ้านเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังสามารถบูรณาการความรู้ด้านบัญชีชุมชนเข้ากับการเรียนการสอนของหลักสูตรของสถาบันการศึกษาได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. การวิจัยครั้งนี้เน้นการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก จึงทำให้ขอบเขตของประชากรกลุ่มเป้าหมายจำกัด ในการศึกษาครั้งต่อไปควรเพิ่มการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อให้สามารถเข้าถึงประชากรกลุ่มเป้าหมายที่กว้างมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ได้ข้อค้นพบของการศึกษาที่ครอบคลุมไม่เพียงแค่พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง
2. การศึกษาครั้งนี้ใช้ตัวแปรที่สะท้อนจากความต้องการของชุมชนในการศึกษา ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป อาจประยุกต์ใช้ตัวแปรทางวิชาการในศาสตร์ด้านบัญชี หรือด้านการเงิน มาบูรณาการต่อยอดกับการตลาดหรือสาขาอื่น ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์เพิ่มขึ้น
3. การศึกษาในครั้งนี้ให้ความสำคัญกับชุมชนเมือง เฉพาะในเขตตอนเมือง กรุงเทพมหานคร ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปอาจมีการเพิ่มพื้นที่โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนเมืองกับชุมชนต่างจังหวัด เพื่อยืนยันรูปแบบการจัดทำบัญชีชุมชนที่มีมาตรฐานเหมือนกันทุกพื้นที่
4. เพื่อให้ผลลัพธ์ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรบัญชีชุมชนที่ได้มีความน่าเชื่อถือในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและการจัดทำบัญชีของชุมชนกับหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยการสนับสนุนทุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และการดูแลส่งเสริมสนับสนุนจากกลไกบริหารจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากภาคกลาง ปี พ.ศ. 2566 การให้ข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่าจากผู้ทรงคุณวุฒิ รวมถึงการเสียสละเวลาถ่ายทอดความรู้และเป็นที่กำลังใจอันสำคัญยิ่งจากรองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ทางทีมวิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2565). *การมีส่วนร่วมคาถาข้อที่ 2 ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น*. มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น สถาบันคลังสมองของชาติ.
- เกรียงไกรยศ พันธุ์ไทย. (2559). กระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการฝึกอบรมพนักงานในองค์กร. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3(2), 82-91.
- ชมภูษ หนูนาค, สมพร เพื่องจันทร์ และปภาวดี มนต์รีวัต. (2562). แนวทางการพัฒนาระบบบัญชีของวิสาหกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรรมมหาสวัสดิ์ ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 9(1), 85-97.
- ชลกนก โฆษิตคณิน, ชนิดาภา ดีสุขอนันต์ และวรเทพ ตรีวิจิตร. (2560). ปัญหา อุปสรรคและแนวทางการพัฒนาการจัดทำบัญชีวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครปฐม. *Veridian E-Journal, Silpakorn University* 10(3), 2138-2151.
- ทิพย์สุตา ทาสีดำ และผกามาศ บุตสาลี. (2564). การพัฒนาการจัดทำบัญชีอย่างมีประสิทธิภาพของสถาบันการเงินชุมชนบ้านห้วยศาลาใต้ ตำบลหนองบัวโคก อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 3(3), 1-9.

- นงลักษณ์ วิรัชชัย และทศนา แคมมณี. (2546). *แก้วก้วสู่ความสำเร็จในการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียนและการสังเคราะห์งานวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- พุทธมน สุวรรณอาสน์. (2562). การพัฒนาระบบบัญชีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 8(1), 84-96.
- เรวดี ศรีสุข. (2562). การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Co-operative learning) ในการออกแบบจัดการเรียนการสอน. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสพพรรณบุรี*, 2(1), 5-16.
- วิจิต เอียงอ่อน, อลิษา ประสมผล, กัลยรัตน์ เจียมโฆสิต, ณวี สิงหาต, วราภรณ์ ศรีบัณฑิต, วัชรินทร์ อรรคศรีวร, และยุธนา พรคอนันต์. (2565). แนวทางการพัฒนาความรู้การจัดทำบัญชีของวิสาหกิจชุมชน ในเขตอำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดตราด. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมการอาชีวศึกษา*, 6(1), 84-93.
- ศูนย์วิจัยและพัฒนา. (2563). *คู่มือเทคนิคการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนเมือง*. มหาวิทยาลัยเกริก. <https://research.kirk.ac.th/download/>.
- สภาวิชาชีพบัญชี. (2563). *กรอบแนวคิดสำหรับการรายงานทางการเงิน*. <https://www.tfac.or.th/upload/9414/tVnkbttuw0V.pdf>.
- สินธุ์ สโรบล และศรีศักดิ์ วัลลิโกดม. (2552). *คู่มืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น*. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- อลงกต ยะไวทย์ และณัฐวัฒน์ วงษ์ขวลิตกุล. (2562). การพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนโดยการสร้างสภาวะแวดล้อมการเรียนรู้ด้วยการทำงานในสภาพจริง. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 47 (เพิ่มเติม 2), 407-427.